Příprava studijního programu Informatika je podporována projektem financovaným z Evropského sociálního fondu a rozpočtu hlavního města Prahy.
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

Racionální čísla, operátory, výrazy, knihovní funkce

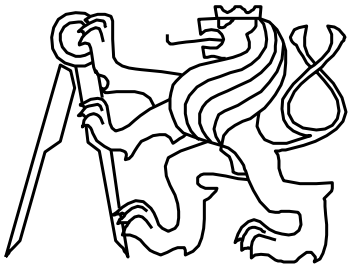

BI-PA1 Programování a algoritmizace 1, ZS 2012-2013
Katedra teoretické informatiky
© Miroslav Balík
Fakulta informačních technologií
České vysoké učení technické

Racionální typy

- Pro práci s racionálními čísly slouží typy
  - *float*
  - *double*
  - *long double* (nebudeme používat)
- Umožňují zobrazit aproximace racionálních čísel v určitém rozsahu a s určitou přesností
- Rozsah hodnot ani přesnost zobrazení nejsou dány normou, ale implementací jazyka; obvykle platí:

typ	B	přesnost	rozsah hodnot
float	4	7 dek. číslic	$\pm 3{,}4 \cdot 10^{-38}$ až $\pm 3{,}4 \cdot 10^{+38}$
double	8	15 dek. číslic	$\pm 1{,}7 \cdot 10^{-308}$ až $\pm 1{,}7 \cdot 10^{+308}$
long double	10	19 dek. číslic	$\pm 3{,}4 \cdot 10^{-4932}$ až $\pm 1{,}1 \cdot 10^{+4932}$

Zápis racionálních čísel

- V programu i ve vstupních datech zapisujeme racionální čísla s desetinou tečkou nebo s exponentem
  - 45.31 0.25 .25 10.
  - 1e10 3.1e-5

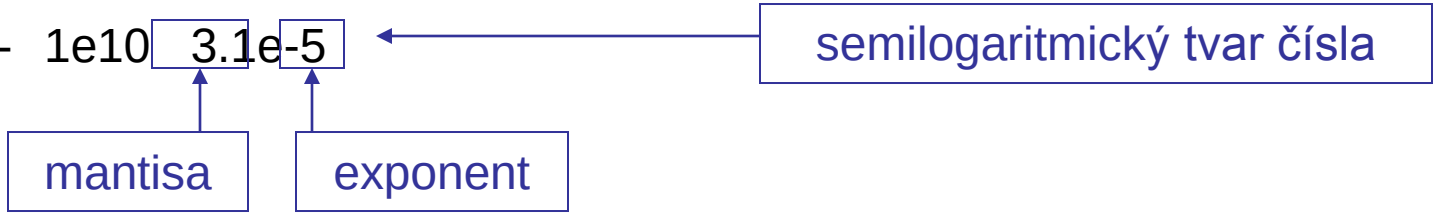

Jsou typu *double*

- Má-li být typ čísla *float* nebo *long double*, musíme k číslu přidat *F* nebo *L*
  - 25.1F 5e-15L
- V paměti jsou racionální čísla zobrazena jako čísla v *pohyblivé řádové čárce*
- Princip tohoto zobrazení
  - při daném základu *z* (např. 16) je číslo *x* zobrazeno dvojicí *m, e,* kde
    - *m* je normalizovaná mantisa, pro kterou $z^{-1} \leq |m| < 1$ nebo $m=0$
    - *e* je exponent
    - $x = m \cdot z^e$
- Podrobněji v předmětu ...

Výpis racionálních čísel

- Pro dekadický výpis racionálních čísel funkcí *printf* slouží konverze:
  - *%f* s desetinnou tečkou (bez exponentu)
  - *%e* v semilogaritmickém tvaru (s exponentem)
  - *%g* podle velikosti čísla buď s, nebo bez exponentu

```
/* prog3-1a.c */
#include <stdio.h>
int main(void) {
    float x, y;
    x = 41.25;
    y = 12.1e10;
    printf("x = %f\n", x); printf("y = %e\n", y);
    printf("x = %g\n", x); printf("y = %g\n", y);
    return 0;
}
```

```
x = 41.250000
y = 1.210000e+11
x = 41.2500
y = 1.21000e+11
```

Výpis racionálních čísel

- Lze zadat celkový počet vypsaných znaků a/nebo počet desetinných míst

```
/* prog3-1b.c */
#include <stdio.h>
int main(void) {
float x, y;
x = 41.25;
y = 12.1e10;
printf("x = %20f\n", x); printf("y = %20e\n", y);
printf("x = %20.3f\n", x);printf("y = %20.3e\n", y);
printf("x = %.3f\n", x); printf("y = %.3e\n", y);
return 0;
}
```

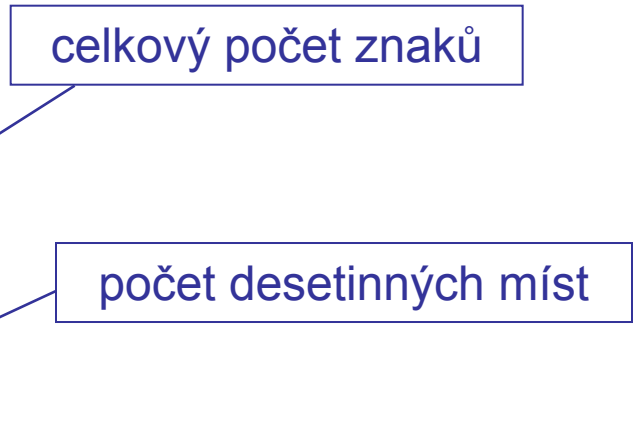


```
x =            41.250000
y =      1.210000e+11
x =               41.250
y =           1.210e+11
x = 41.250
y = 1.210e+11
```

Vstup racionálních čísel

- Pomocí funkce *scanf* a jakékoliv koverze *%f, %e* a *%g*
- Pozor: přečtené číslo se správně uloží pouze do proměnné typu *float*!!!

```
/* prog3-1c.c */
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main(void) {
float x, y;
printf("zadej dve racionalni cisla: ");
scanf("%f%e", &x, &y);
printf("x = %f\n", x);
printf("y = %e\n", y);
printf("x = %g\n", x);
printf("y = %g\n", y);
return 0;
}
```

Konverze při přiřazení

- Všechny číselné typy (celočíselné a racionální) jsou *kompatibilní vzhledem k přiřazení*
- Znamená to, že v přiřazovacím příkazu

  $x = v$;

  může proměnná x a hodnota v být libovolného číselného typu. Přiřazovaná hodnota se vždy konvertuje na typ proměnné.
- Následující tabulka udává možné konverze při přiřazení

typ hodnoty	typ proměnné	poznámka ke konverzi
racionální	kratší racionální	zaokrouhlení mantisy
racionální	delší racionální	doplnění mantisy nulami
racionální	celočíselný	odseknutí necelé části
celočíselný	racionální	možná ztráta přesnosti
celočíselný	kratší celočíselný	odseknutí vyšších bitů
celočíselný unsgn.	delší celočíselný	doplnění nulových bitů
celočíselný sgn.	delší celočíselný	rozšíření znaménka

- Příklady: prog3-2a.c, prog3-2b.c

Výrazy

- Výraz předepisuje výpočet hodnoty určitého typu
- Výraz může obsahovat:
  - proměnné
  - konstanty
  - volání funkcí
  - binární operátory
  - unární operátory
  - závorky
- Pořadí operací předepsaných výrazem je dáno:
  - prioritou operátorů
  - asociativitou operátorů
- Příklad:

výraz	pořadí operací	zdůvodnění
x + y * z	x + (y * z)	*** má vyšší prioritu než**
x + y + z	(x + y) + z	**+ je asociativní zleva**

Aritmetické operátory

- Podle priority (od nejvyšší po nejnižší):
  - unární + a –
    - např. +*x*, -*x*
  - binární *, /, % (násobení, dělení, zbytek po dělení)
    - např. *x/y, x*y, x%z*
  - binární +, - (sčítání, odčítání)
    - např. *x+y, x-y*
- Dělení (/) pro celočíselné operandy je celočíselné dělení (celá část podílu)
- Zbytek po dělení (%) je definován pouze pro celočíselné typy takto:

  $x = (x / y) * y + x \% y$

Aritmetické operátory – příklad

```
/* prog3-3a.c */
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main(void) { int i,j;
    printf("zadejte dve cela cisla (i,j): ");
    scanf("%d%d", &i, &j);
    printf("-i = %d\n", -i); printf("+j = %d\n", +j);
    printf("i+j = %d\n", i+j);
    printf("i-j = %d\n", i-j);
    printf("i*j = %d\n", i*j);
    printf("i/j = %d\n", i/j);
    printf("i%%j = %d\n", i%j);
    return 0;
}
```

chceme-li v řetězci *formát* zadat znak %, musíme napsat dva znaky %

Aritmetické operátory – příklad II

```
/* prog3-3b.c */
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main(void) {
    int i = 13, j = 4;
    printf(" i j i/j i%%j\n");
    printf("%4d%4d%6d%6d\n", i, j, i/j, i%j);
    printf("%4d%4d%6d%6d\n", -i, j, -i/j, -i%j);
    printf("%4d%4d%6d%6d\n", i, -j, i/-j, i%-j);
    printf("%4d%4d%6d%6d\n", -i, -j, -i/-j, -i%-j);
    return 0;
}
```

```
  i    j    i/j   i%j
 13    4     3     1
-13    4    -3    -1
 13   -4    -3     1
-13   -4     3    -1
```

Aritmetické operace s operandy různých typů

- Operandy aritmetických operátorů mohou být různých číselných typů
- Před provedením operace se provedou tyto konverze (běžné aritmetické konverze – usual aritmetic conversions):
  - je-li jeden operand typu *long double,* druhý se převede na *long double* a operace se provede v typu *long double*
  - jinak, je-li jeden operand typu *double,* druhý se převede na *double* a operace se provede v typu *double*
  - jinak, je-li jeden operand typu *float,* druhý se převede na *float* a operace se provede v typu *float*
  - jinak, operand celočíselného typu, který je „menší“ než *int* resp. *unsigned int*, se převede na *int* resp. *unsigned int* (celočíselné roztažení, integer promotion) a operace se provede celočíselně ve „větším“ z typů operandů (přesná pravidla najdeme v normě jazyka)
- Příklad: prog3-3c.c

Relační operátory

- Hodnoty všech číselných typů jsou uspořádané a lze je porovnávat relačními operátory
- Relační operátory (priorita je menší než priorita aritmetických operátorů):

  >, <, >=, <= (větší než, menší než, větší nebo rovno, menší nebo rovno)

  ==, != (rovná se, nerovná se)
- Výsledek relační operace je typu *int*: 1, když relace označená operátorem platí, 0 v opačném případě
- Před vyhodnocením operace se provedou běžné aritmetické konverze
- Příklad: prog3-3d.c

Logické operátory

- Operandy číselného typu
- Výsledek typu *int* (0 nebo 1)
- Priorita je menší než priorita relačních operátorů
- Operandy se vyhodnocují zleva, druhý operand se nevyhodnocuje, je-li výsledek dán prvním operandem
- Unární:
  - ! **logická negace**
    - **výsledek 1, má-li operand hodnotu 0, jinak je výsledek 0**
- Binární:
  - && **logický součin (konjunkce)**
    - **výsledek 1, jsou-li oba operandy nenulové, jinak 0**
  - || **logický součet (disjunkce)**
    - **výsledek 1, je-li alespoň jeden operand nenulový, jinak 0**
- Příklady: prog3-4a.c, prog3-4b.c, prog3-4c.c, prog3-4d

Bitové operátory

- Operandy jen celočíselné, provádějí se běžné aritmetické konverze
- Unární:
  - ~ **negace všech bitů**
- Binární:
  - & **logický součin všech bitů**
  - | **logický součet všech bitů**
  - ^ **logické *xor* všech bitů**
  - << **posun bitové reprezentace levého operandu vlevo**
  - >> **posun bitové reprezentace levého operandu vpravo**

  U operací posunu pravý operand udává délku posunu v bitech
- Pozor, plete se & a &&, | a || :

```
int x = 1, y = 2;
x & y == 0
x && y == 1
```

- Příklad: prog3-5a.c

Inkrementace a dekrementace

Unární operace s vedlejším efektem (změní hodnotu operandu)

- Lze zapsat prefixově nebo postfixově
- Inkrementace: **++**
- Dekrementace: **−−**
- Prefix: ++*X* --*X*

  inkrementuje (dekrementuje) *X*, hodnotou je změněné *X*
- Postfix: *X*++ *X*--

  inkrementuje (dekrementuje) *X*, hodnotou je *X* před změnou
- Příklady:

před	operace	po
– x == 1	y = ++x	x == 2, y == 2
– x == 1	y = x++	x == 2, y == 1
– x == 1	y = --x	x == 0, y == 0
– x == 1	y = x--	x == 0, y == 1

- Příklad: prog3-6a.c

Podmíněný výraz

- Výsledek podmíněného výrazu je závislý na hodnotě podmínky
- Syntaxe:

  Podmínka ? *Výraz1* : *Výraz2*

  kde *Výraz1* a *Výraz2* jsou výrazy číselných typů
- Je-li *Podmínka* splněna (nenulová hodnota), je výsledkem hodnota *Výrazu1*, jinak je výsledkem hodnota *Výrazu2*
- Vyhodnocuje se podmínka a pak jen příslušný výraz
- Příklad:
  - max = a > b ? a : b;
  - p = r * (x < 0 ? -1 : x == 0 ? 0 : 1);
- Příklad: prog3-7a.c

Operátor přiřazení, výrazový příkaz

- Operátor přiřazení (=) patří mezi binární operátory, má vedlejší efekt
- Výraz

  x = *h*

  se vyhodnotí tak, že hodnota *h* se (po případné konverzi) přiřadí proměnné *x* a výsledkem je nová hodnota proměnné *x*
- Z přiřazovacího výrazu uděláme přiřazovací příkaz tím, že ho zakončíme znakem středník

  x = *y* přiřazovací výraz

  x = y; přiřazovací příkaz
- Z jakéhokoliv výrazu uděláme příkaz tím, že ho zakončíme středníkem
- Příklad:

  x++; --y;

Operátor přiřazení

- Přiřazení lze řetězit, je asociativní zprava

```
/* prog3-8a.c */
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main(void) {
    int i;
    float f;
    f = i = 1.98; /* a co teď?*/
    printf("i = %d\n", i);
    printf("f = %f\n", f);
    system("PAUSE");
    return 0;
}
```

- Co program vypíše?

Složené přiřazení

- Operátory složeného přiřazení (přiřazení spojeno s operací):
  - += -= *= /= %= &= |= ^= <<= >>=
- Význam:

  X op= Y je zkratkou za *X = X op (Y)*

```
/* prog3-9a.c */
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main(void) {
    int i = 10,
        j = 5,
        k = 0;
    k += i+j;
    printf("i = %d\n", i);
    printf("j = %d\n", j);
    printf("k = %d\n", k);
    system("PAUSE");
    return 0;
}
```

Knihovní funkce

- Při numerických výpočtech někdy potřebujeme matematické funkce jako např. *sin*, *cos,* √ *apod.*
- Jejich deklarace jsou v souboru *math.h*
- Většina (záleží na implementaci) je uváděna ve třech variantách:

```
#include <math.h>
double sin(double x); // sin ... double
float sinf(float x); // sinf ... float
long double sinl(long double x); // sinl ... long
```

Knihovní funkce – přehled základních

```
double sin(double X); //sin X
double cos(double X); //cos X
double tan(double X); //tg X
double asin(double X); //arcsin X
double acos(double X); //arccos X
double atan(double X); //arctg X
double atan2(double X, double Y); // arctg (X/Y)
double sinh(double X); //sinh X
double cosh(double X); //cosh X
double tanh(double X); //tgh X
double exp(double X); //eX
double log(double X); //ln X
double log10(double X); //log10 X
double pow(double X, double Y); //XY
double sqrt(double X); //X1/2
double fabs(double X); //|X| pro celá čísla je abs
```

Knihovní funkce

- Příklad použití:

```
/* prog3-10a.c */
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <math.h>
int main(void) {
    float x, y, z;
    printf("zadejte delky odvesen: ");
    scanf("%f%f", &x, &y);
    z = sqrt(x*x+y*y);
    printf("delka prepony je %f\n", z);
    system("PAUSE");
return 0;
}
```

- S dalšími funkcemi se seznámíme na cvičení